

С. М. ЗОЗУЛЯ,
заступник директора з наукової роботи,
канд. іст. наук

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК: ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У ХХІ столітті істотно змінюються вимоги до освітянських бібліотек, які, відповідаючи на виклики часу, активно трансформуються. Інформаційне суспільство потребує від бібліотечних установ структурної модернізації та розвитку науково-інформаційної діяльності. Тому бібліотека в сучасних умовах змінює свої функції та пріоритети. Нагальним завданням сьогодення є забезпечити створення й використання інформаційних ресурсів як визначального фактора розвитку, оновлення продуктивних сил сучасного суспільства, що зумовлює необхідність модернізації мережі освітянських бібліотек.

Зазначене підтверджує актуальність здійснюваної упродовж 2015–2016 рр. НДР „Модернізація науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України”. Дослідження покликано розробити теоретичні й технологічні засади модернізації науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень освітянської мережі, що відбувається в межах концепційної моделі інформаційного забезпечення освітян України.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні концептуальних положень науково-інформаційної діяльності провідних освітянських бібліотек України; визначенні шляхів модернізації науково-інформаційної діяльності бібліотек; розробленні практичних рекомендацій з укладання бібліографічних посібників, оптимізації інформаційно-аналітичної та реферативної діяльності бібліотек в умовах інноваційних змін.

Проаналізовано сучасну історіографію питання та базові терміни науково-інформаційної діяльності бібліотек: «бібліотечна інноватика», «дистантний користувач», «інноваційна діяльність бібліотек»,

«інформаційна діяльність», «інформаційно-аналітична діяльність», «інформаційно-комунікаційна взаємодія», «науково-інформаційна діяльність».

Уперше комплексно обгрунтовано здобутки й перспективи інформаційно-аналітичного напряму діяльності наукової бібліотеки педагогічного профілю в умовах трансформації наук про освіту, педагогіки і психології, що триває в державі під впливом євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, а також внутрішніх чинників, що визначають сучасний стан і тенденції розвитку гуманітарної сфери України.

Визначено й охарактеризовано типові завдання (матрицю) інформаційно-аналітичного забезпечення науки й освіти, а саме: 1) поточний моніторинг ЗМІ, Інтернет-ресурсів, фахової наукової періодики з актуальних проблем науки й освіти; 2) моніторинг конфліктних, кризових, проблемних ситуацій; 3) аналіз сучасного стану освітньої галузі, обгрунтування стратегічних планів і програм за допомогою інформаційних моделей; 4) перспективне планування, збір інформації про події, що передбачаються найближчим часом; 5) взаємодія з інформаційно-аналітичними центрами в країні та галузевими органами управління.

Набуло подальшого розвитку вивчення особливостей галузевих інформаційних потреб користувачів як чинника формування системи бібліотечно-інформаційного забезпечення освітянської галузі в розрізі систематичного моніторингу ефективності науково-інформаційної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського.

Розглянуто питання нормування основних процесів науково-інформаційної діяльності педагогічних бібліотек із урахуванням ефективності застосування інноваційних технологій, виявлено пріоритетні напрями розвитку педагогічних, психологічних наук шляхом бібліометричних досліджень.

Розроблено комплекс бібліографічних, реферативних та аналітичних документів із питань науково-інформаційного забезпечення галузевими

бібліотеками що актуальних проблем педагогіки та психології з метою модернізації науково-інформаційної діяльності мережі освітянських бібліотек.

Здійснювався розвиток реферативної БД ЕК ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського на основі корпоративних зв'язків із книгозбірнями мережі освітянських бібліотек НАПН України.

На основі аналізу модернізаційних моделей бібліотечно-інформаційних центрів сформовано перспективні напрями діяльності освітянських бібліотек України в сучасному інформаційному середовищі, а саме: 1) модернізація технологічної інфраструктури книгозбірень із метою забезпечення повнішого інформування користувачів та надання послуг (у т.ч. цифрових інформаційних послуг, інтерактивних, персоналізованих та диференційованих послуг); 2) оптимізація бібліографічної, реферативної та інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у розрізі міжбібліотечної кооперації та комунікації; 3) проведення бібліометричних досліджень із використанням статистичних методів вивчення потоків наукових документів (книг, періодичних видань тощо) задля виявлення тенденцій розвитку предметних галузей, особливостей авторства й взаємного впливу публікацій; 4) застосування інноваційних тренінгових технологій у професійній підготовці та перепідготовці фахівців бібліотечно-інформаційної сфери, що розвиватиме комунікативну компетентність, креативне мислення, формуватиме навички самостійного прийняття рішень; 5) інтегрування бібліотек в європейську інфраструктуру та посилення їхньої ролі в реалізації національної інформаційної й освітньої політики, зокрема через надання вільного доступу до інформаційних ресурсів книгозбірні; 6) актуалізація уваги відповідних управлінських органів держави, наукової громадськості на важливості розроблення урядової програми щодо розвитку бібліотеки як інформаційного центру й формування престижу бібліотечної професії.

Досліджено трансформаційні процеси освітянських (педагогічних) бібліотек в інфраструктурі глобального інформаційного суспільства.

Розглянуто теоретичні аспекти застосування кількісних методів аналізу документних потоків – наукометричних, бібліометричних, інформетричних, виявлено їх особливості та відмінності. Відображено досвід ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського в застосуванні бібліометрії як методу інформаційно-аналітичної діяльності сучасних бібліотечно-інформаційних центрів.

Висвітлено нормативно-правові аспекти видавничої діяльності освітянських бібліотек.

Проаналізовано сучасні тенденції реферативної діяльності провідних освітянських бібліотек.

Комплексно схарактеризовано інформаційно-бібліографічну діяльність у контексті сучасних суспільних потреб Узагальнено теоретичні й практичні основи укладання бібліографічних посібників.

Надано практичні рекомендації щодо укладання рефератів, бібліографічних посібників із наголосом на сучасних тенденціях: запропоновано зразки проспекту покажчика, змісту бібліографічного та біобібліографічного покажчика, структуризації науково-допоміжного бібліографічного покажчика), формування бази даних «Періодика» електронного каталогу.

Кількісні та якісні характеристики підготовленої продукції (наукової, навчальної, довідкової тощо). Основні результати наукового дослідження за весь період виконання теми викладено в **134** наукових працях (загальним обсягом **71,87** д.а.) (за 2016 р. - **53** наукових праць, загальним обсягом **33,13** д.а.):

– **науково-виробнича продукція** – рукопис практичного посібника «Науково-інформаційна діяльність провідних освітянських бібліотек України» – 1;

– **довідкова продукція** – рукопис бібліографічного видання „Науково-інформаційна діяльність бібліотек: теорія й практика” – 1;

– **електронні ресурси** – наукова реферативна база даних із питань педагогіки, психології та освіти – 1, «Педагоги новатори» – 1;

– **аналітичні матеріали** – наукове інформаційно-аналітичне галузеве періодичне видання [електронне] (двічі на рік) – 4 вип. (6 д.а.); наукові інформаційно-аналітичні документи з актуальних питань розвитку педагогічної і психологічної наук – 13 (25 д.а.), у т.ч. реферативні, оглядові; науково-інформаційні матеріали з актуальних питань розвитку педагогічної й психологічної наук до Загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» [електронний ресурс] та її друкованого органу УРЖ «Джерело» Сер. 3. Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво (12 вип.) **(інформаційні видання)** – 12;

– **статті:** у зарубіжних виданнях – 5; фахових наукових виданнях – 21; наукових виданнях – 36; тези – 40.

Продукція, підготовлена в ході виконання наукового дослідження, упроваджувалася на всеукраїнському рівні. Науково-дослідні результати виконання теми оприлюднені та представлені для відкритого доступу споживачів інформації. До електронних ресурсів надано доступ користувачам через веб-портал ДНПБ України імені В. О. Сухомлинського – http://dnpb.gov.ua/ua/?post_type=ourpublications. Наявність продукції, підготовленої під час виконання НДР, у користувачів та в мережі Інтернет підтверджується гіперпосиланнями, наявними в бібліографічних описах.

Упродовж виконання НДР взято участь у **89** науково-практичних заходах, із яких: 40 науково-практичних конференцій (із них – 21 міжнародних), 7 круглих столи, 17 семінари, 3 педагогічна рада, 3 студії молодого науковця, 3 науково-педагогічних лекторіїв ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 1 бібліотекознавчі читання (у 2016 – 42 наук.-пр.заходи, 2015 - 47). У рамках заходів виголошено 103 доповідей та виступів.

Соціальний ефект упровадження результатів НДР: інтенсифікація науково-дослідної діяльності, навчально-виховного процесу в освітянській

сфері України шляхом створення принципово нових можливостей для пошуку й використання наукової інформації. Зокрема упроваджено єдині підходи до формування електронних бібліографічних баз даних, складання бібліографічних посібників, оптимізації інформаційно-аналітичної та реферативної діяльності бібліотек, що сприятиме модернізації науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України в умовах інноваційних змін.

Одержані наукові результати мають практичне значення для подальшого розвитку досліджень у галузі науково-інформаційного забезпечення національної освіти.